

ІСТОРИЧНИЙ ЗБІРНИК

**Мелітопольського державного педагогічного університету
їмені Богдана Хмельницького**

Випуски 7-8

Мелітополь-2019-2020

Друкується за рішенням Вченої ради природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 5 від 26. 12. 2018 р.

Редакційна колегія:

Гудзь В. В., д. і. н., доцент (головний редактор)
Коробченко А. В., д. і. н., професор Пачев С. І., к. і. н., доцент
Полякова Л. І., к. і. н., доцент
Романенко Я. В., к. і. н, ст. викладач (відповідальний секретар)
Ситник О. М., д. і. н., доцент (заступник головного редактора)
Срібняк І. В., д. і. н., професор Троїцька Т. С., д. ф. н., професор

Рецензенти:

Турченко Ф. Г. - д. і. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри новітньої історії України Запорізького національного університету

Михайлов В. В. - к. і. н., старший викладач кафедри суспільногуманітарних наук Таврійського державного агротехнологічного університету

I 90 Історичний збірник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Випуски 7-8.
Мелітополь: ФОП Однороб Т. В., 2020. 129 с.

ISBN 978-617-

У збірнику вміщено статті викладачів та студентів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького та інших ВНЗ, присвячені актуальним питанням світової і вітчизняної історії, краєзнавства, проблемам естетичного та патріотичного виховання молоді. Рекомендовано науковцям, викладачам, студентам та усім, хто цікавиться суспільними і гуманітарними науками.

The collection contains articles by teachers and students of the Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University and other universities, devoted to the actual issues of world and national history, problems of aesthetic and patriotic education of youth. Recommended for teachers, students and anyone interested in social and humanitarian sciences.

ПОЛІТИЧНИЙ ШЛЯХ ТА ДЕРЖАВНИЦЬКА ІСТОРІОСОФІЯ ДМИТРА ДОРОШЕНКА

За роки незалежності України постійно наростає інтерес громадськості і науковців до історико-культурної спадщини народу, творчого надбання вітчизняних мислителів. Постать видатного українського історика і бібліографа, громадсько-політичного і державного діяча, просвітника і публіциста Дмитра Дорошенка була і є предметом зацікавлення багатьох дослідників вітчизняної історії. Метою даної публікації є простеження української державницької лінії - однієї з визначальних у житті і творчості цього видатного національного діяча.

В українській історіографії до державної школи прийнято зараховувати тих істориків, які в центр своїх досліджень ставили державу. Історики - державники, на відміну від істориків-народників (В.Б.Антоновича, М.І.Костомарова, М.С.Грушевського та ін.), в основу своїх досліджень поставили вивчення державницьких традицій народу. Вони протиставляли руйнівній діяльності широких мас державотворчу роль національної еліти. За Ярославом Пеленським, „їх можна умовно поділити на чотири групи: 1) істориків, які писали історію з теоретичної перспективи, тобто концепційну історію; 2) істориків, які займалися загальною історією, застосовуючи позитивістський метод; 3) істориків, які досліджували сучасну їм історію; 4) істориків-юристів, які займалися історією держави і права та взаєминами України з іншими державами” [14, с. V].

Крім Вячеслава Липинського, якого вважають головним представником категорії істориків-державників, Я. Пеленський відносить до цієї когорти істориків В. Кучабського, Б. Крупницького, С. Шелухіна, вихідців із наукової М. Грушевського: І. Крип'якевича, С. Томашівського, М. Кордубу та ін. Дослідник виділив також окрему групу київських істориків у їхньому еміграційному періоді: Наталію Полонську-Василенко, Олександра Оглоблина і Дмитра Дорошенка, „який, крім загальної історії займався чи не перший у ХХ столітті сучасною йому історією визвольних змагань 1917-1923 років” [14, VI]. Втім, історіософський кордон між «народниками» і «державниками» був досить умовний. Тому ми поділяємо думку Любомира Винара з приводу того, що "народовецька і державницька історіософія себе взаємно доповнювали і віддзеркалювали певну історичну добу, а тому немає причини розвиток української історичної науки висвітлювати лише з штандпункту історіософії й ідеології "істориків-державників" [1, с. 57].

Як свідчать довідники, Дмитро Іванович Дорошенко, хоч і народився у Вільнюсі, насправді походив із старовинного українського козацько-старшинського роду, який коренився на Глухівщині і дав таких видатних представників як два українські гетьмани - Михайло і Петро Дорошенки. Ця обставина, напевне, була не останньою із тих чинників, які спонукали юного Дмитра обрати стежку служіння музі Клію та рано визначити свою активну

громадську національно-державницьку позицію. Склалося так, що Дорошенко вивчав історичні науки у Київському, Варшавському, Петербургському

університетах, але скрізь залишався переконаним свідомим українським патріотом. Це засвідчує і керівництво Дмитром Українською студентською громадою в Петербурзі (1903 р.) [11, с. 583] і його активна публіцистика в галицьких, а з 1905 р. - і в наддніпрянських українських часописах.

Під час революційних подій 1905 року в Росії виникли більш сприятливі умови для поширення української мови, розвитку національної освіти, науки, літератури. Після скасування указів про заборону українського друкованого слова перед активістами українського руху постало важливе завдання створити національні органи друку, за допомогою яких можна було б поширити знання з історії, культури українського народу серед широких верств населення, передусім серед самих українців, що мало сприяти розвитку їх національної свідомості. Дмитро Дорошенко попри постійний тиск із боку поліції, цензури, що всіма силами намагались перешкодити "поширенню сепаратистських ідей", із завзяттям взявся до цієї роботи. Серед тих органів друку, становлення яких відбувалося за участю, або й під безпосереднім керівництвом Дмитра Дорошенка, можна назвати такі, як "Хлібороб" (Лубни), "Рідний край" (Полтава), "Рада", "Нова громада", "Україна" (Київ), "Украинский вестник" (Петербург), "Украинская жизнь" (Москва) та ін. Серед різнопланових за тематикою публікацій Д. Дорошенка, чільне місце займають злободенні питання суспільно-політичного руху в Україні. Серед них "Україна в 1906 році", "Національне питання і автономія", "Українська соціал-демократія", "Нова українська партія на Галичині" тощо. Як зазначають дослідники, ці публікації об'єднували ідейна спрямованість, яка виходила із завдання, яке автор ставив перед собою: „всіма силами, своїми знаннями, талантом сприяти розвитку національної самосвідомості українського народу, служити рідному краю - Україні” [15, с. XIV].

Після царського „Маніфесту” від 17 жовтня 1905 року на Наддніпрянщині також утворено культурно-просвітницькі товариства "Просвіти", які діяли на Західній Україні ще з 1868 р. Дмитро Іванович з кінця 1906 року до початку 1909 року вів активну діяльність як секретар київської "Просвіти".

Навесні 1909 року Д. Дорошенко закінчив із дипломом I ступеня історично-філологічний відділ Київського університету. Знаменно, що вже в університеті Дмитро, як здібний студент і допитливий учасник історико-етнографічного гуртка, яким керував професор М. Довнар-Запольський, отримав від маститого вченого пропозицію залишитися при кафедрі історії Росії для підготовки до професорського звання [16]. Проте через "політичну неблагонадійність" його ледве прийняли викладачем Катеринославського комерційного училища. Тут юний, але обізнаний і національно свідомий педагог читав лекції з історії, очолив роботу студентського гуртка "родиноведення", в якому акцентував увагу на вивченні української історії, літератури, етнографії.

Плідній роботі Дорошенка значною мірою сприяла та атмосфера, що існувала в училищі завдяки його директорові А. С. Синявському. "Як порівняти з гімназіями міністерства народів, - ділився своїми враженнями історик з Борисом Грінченком в одному з листів із Катеринослава до Києва, - то безумовно атмосфера тут у десять разів вільніша і симпатичніша. Директор - ліберал і українофіл... Вчителі усі люди поступового напрямку... Що до українства, то це, мабуть, одна на всю Росію школа, де його так "толерують". Почати з того, що на коридорах висять портрети українських гетьманів і письменників, малюнки з альбому "Из украинской старины" вид. Марксового і т. п. В учительській лекторії лежать на столі, між іншим, "Рада", "Діло", "Українська хата", "Наша школа"..." [15, с. XV].

Вже сформований вчений і громадський діяч національно- державницьких поглядів, Д. Дорошенко, звичайно, одразу ж включився у діяльність Катеринославської "Просвіти". Невдовзі він став заступником голови товариства Дмитра Яворницького, організатором і редактором її друкованого органу - двотижневика "Дніпрові хвилі". Просвітяни міста зуміли поширити свою роботу не лише в інтелігентських колах, а також і серед селянства. Врешті, восени 1914 року катеринославську "Просвіту" за "проповідь сепаратизму" було заборонено. Проте, на думку історика, "Просвіти" зробили своє діло - "вони посяли в душах тисячів людей зерна національної свідомості, і ці люди, коли настав слухний час, зробилися на місцях організаторами широкого національно-політичного руху, який охопив усю Україну, як тільки впали пуга старого режиму" [15, с. XVI].

Перебуваючи у Катеринославі, Д. Дорошенко займався не тільки педагогічно-просвітницькою діяльністю, але й працював як науковець. У листопаді 1909 року його було затверджено секретарем "Архівної комісії". Праця в Комісії стала для Дмитра Івановича справжньою школою науково-дослідницької роботи, оскільки саме тут він отримав доступ до першоджерел - архівних матеріалів. Результати своїх дослідів Дорошенко опублікував на сторінках редагованого ним офіційного друкованого органу Комісії - "Летописи". Серед інших праць вченого цього періоду - популярна історія Катеринославщини (1913 р.). Свою наукову працю Д. Дорошенко продовжив після переїзду влітку 1913 року до Києва. На запрошення М. Грушевського він став секретарем "Українського наукового товариства", брав активну участь у редагуванні його видань [15, с. XIII].

Ще в студентські роки розпочав Дорошенко і свою політичну діяльність, спочатку як член Революційної української партії, а згодом - Товариства українських поступовців. Кращі якості Дмитра Дорошенка як послідовника державницької ідеології яскраво виявилися у конкретному національно-державному будівництві у 1917-1920 роках.

У березні 1917, недавній уповноважений Всеросійського союзу міст на Південно-Західному фронті, Дорошенко включається до роботи в щойно утвореному на основі Товариства Українських Поступовців Союзі українських автономістів-федералістів (з червня 1917 - Українська партія соціалістів-федералістів), а вже у квітні увійшов до складу Української

Центральної Ради. 22 квітня цього ж року Дмитро Іванович призначений Тимчасовим урядом на посаду крайового комісара Галичини і Буковини з правами генерал-губернатора [4, с. 222].

Як зазначають дослідники, наприкінці серпня 1917 Дорошенку було запропоновано сформувати новий склад Генерального Секретаріату УЦР. Проте через розходження у поглядах на шляхи становлення української державності з М. Грушевським відмовився від цієї пропозиції. Хоча серед причин цього рішення були і суб'єктивні обставини [2, 130-131], важко повністю погодитися із перенесенням загальної оцінки Михайлом Грушевським соціалістів-федералістів на Дмитра Дорошенка. М. Грушевський пише: „Мозок української нації, пізніші с.-ф. - „українські кадети”, все, що вважало себе одиноко інтелігентним і культурним серед української нації і покликаним до політичного проводу, - зайняло позицію незаінтересованого і ображеного обсерватора зусиль українського суспільства для використання даного політичного моменту в інтересах українського народу” [3, с. 131]. Між тим, Д. Дорошенко долучився не лише до безпосередньої участі в засіданнях УЦР, а й виступив з рефератом „Державне право і федеративні домагання на Україні у перший день засідання Українського національного конгресу та був делегований Конгресом (разом із М. Міхновським та С. Єрастовим) на переговори з військовим міністром Тимчасового уряду Росії А. Гучковим [6, с. 139-140]. Так що, на наш погляд, слід дослухатися до власного зізнання Д. Дорошенка: „Це (швидкий перехід М. Грушевського від старих „тупівців” до есерівської і ескеківської молоді - В.Г., Я.Р.) у великій мірі знеохочувало мене до праці в Центральній Раді, до її безконечних нарад і галасливих засідань. Я потроху став відходити від неї, вирішивши, що краще віддатись практичній роботі [7, №6, с. 136].

Крім того, як політик національно-державницьких переконань, Дмитро Дорошенко дивувався, чому не представлені в Центральній Раді праві партії, зокрема Українська Демократично-хліборобська партія. „Дивно було не бачити їх в українському революційному парламенті, адже наші козаки на Полтавщині й більш заможні селяни - то найбільш збережений і твердий з національного погляду елемент” [7, №7-8, с. 141]. Д. Дорошенко, як кваліфікований історик-аналітик вважав:

„Будувати нову Україну за допомогою в значній мірі вже здекласованих кругів, що наповняли своїми представниками ряди членів Центр. Ради, і на космополітичній „революційній демократії”, що засідала там же як „меншості”, я вважав ледве чи здійснимим. Хоч як скептично я ставився до нашого поміщництва (тому, що походжачи з його, добре його знав), але я гадав, що обійтися без цієї культурної, звиклої до адміністраційної й громадянської (в земствах) діяльності верстви суспільства при будові автономного життя було б просто неможливо” [7, №7-8, с. 144]. Таким чином, формально належавши до партії соціалістів-федералістів, представників якої в УЦР Д. Дорошенко називає „найправішими з українців”, він висловлює, по суті не соціалістичні, а ліберально-демократичні і навіть, на наш погляд, національно-консервативні 20

переконання. Тож наступна праця в монархічному уряді Української держави за гетьманування Павла Скоропадського для Д. Дорошенка як державника за переконанням, стала для нього природною і органічною.

Як зазначають біографи Д. Дорошенка, після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського він повернувся з Галичини до Києва. Оскільки для Дорошенка-політика принциповим і першочерговим було питання не форми державного устрою, а засобів утвердження самостійності і соборності держави, то він неодноразово виступав посередником у пошуках шляхів порозуміння між П. Скоропадським і національно-демократичними силами задля вироблення умов формування українського уряду на широкій національній основі.

Чітка державницька позиція Д. Дорошенка як міністра закордонних справ Української держави немало посприяла визнанню України в світі. Вже у 1918 р. він здійснив спроби вступити у переговори з дипломатичними колами держав Антанти у Берні. У період керівництва ним зовнішньополітичним відомством було відкрито дипломатичні представництва України в Румунії, Польщі, Швейцарії, Фінляндії та українські консульства за кордоном і зарубіжних держав у Києві. У липні-серпні 1918 за активної участі Д. Дорошенка відбулася ратифікація Берестейського миру і країнами Четверного союзу. Міністр закордонних справ ще раз проявив послідовність у відстоюванні соборності і державності України у середині серпня 1918, коли, у відповідь на антиукраїнську політику уряду генерала М. Сулькевича в Криму, рішуче впровадив низку заходів з економічної блокади півострова. Після реалізації частини з цих заходів кримська проросійська влада пішла на переговори щодо форми державного об'єднання України [4, с. 222].

Загалом напружена державна та громадсько-політична практична діяльність Д. І. Дорошенка у складний і суперечливий період боротьби за українську державність у 1917-1918 роках заслуговує на особливу увагу й має стати предметом окремого дослідження. „Проте, - як справедливо зазначають Ю. Пінчук і Л. Гриневич, - маємо підстави вже тут зазначити, що в той нелегкий період в силу своїх політичних переконань всі свої знання, ум, талант Дорошенко віддавав справедливій та великій справі відродження української держави” [15, с. ХУІІ].

Після падіння Гетьманату Дмитро Дорошенко працює приват-доцентом Кам'янець-Подільського державного українського університету. З 1920 р. перебував у еміграції. Цього ж року Дмитро Іванович разом з В. Липинським, С. Шеметом та ін. діячами гетьманського руху брав участь у створенні монархістського об'єднання - Українського союзу хліборобів-державників. Відтак, можна констатувати, що еволюція політичних поглядів Дмитра Дорошенка логічно завершилася відповідно до його світоглядних переконань. З цього часу його основною діяльністю стає науковий пошук у царині вітчизняної історії, де національно-державницькі погляди вченого виявилися найбільш повно і яскраво.

Найбільш плідний період - з 1921 року і до кінця свого життєвого шляху (1951 р.) - припадає в творчій долі Дмитра Дорошенка на роботу за посадою професора кафедри історії Українського вільного університету у Відні, Празі та Мюнхені. Дійсний член НТШ (з 1923 р.), директор Українського наукового

інституту в Берліні, професор Карлового університету в Празі, професор Православного Богословського факультету Варшавського університету в різні роки [11, с. 583-584], Дорошенко ще до війни став одним із провідних вчених та організаторів української історичної науки. У трагічні роки війни знадобилися не лише організаторські, а й людські якості Дмитра Івановича. На його запрошення, рятуючи своє життя, виїхали з Києва для роботи в УВУ, який мав соборний український характер, відомі історики Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин, Л. Онишкевич та ін. [17, с. LXXII]. Після війни Дорошенко, як визнаний вчений, стає президентом Української Вільної Академії Наук у Мюнхені (1945-51).

Саме на вимушений період еміграції припадає більшість наукових творів з історії та історіографії України, історії української культури і церкви, біографістики тощо, яких у його доробку налічується близько тисячі (!) [11, с. 584]. Головні праці Дмитра Дорошенка: „Слов'янський світ у його минулому й сучасному”, „Огляд української історіографії”, „Спогади про недавнє минуле 1914-20”, „Історія України 1917-23”, „Нарис історії України”, „Православна Церква в минулому і сучасному житті українського народу”, монографії про істориків М. Костомарова, П. Куліша, В. Антоновича, гетьмана П. Дорошенка та ін. стали цінним вкладом в скарбницю вітчизняної наукової думки. На них вчилися покоління українських істориків, починаючи від одного з провідних істориків національно-державницької школи, професора Бориса Крупицького, який вважав Д. Дорошенка своїм „духовним батьком” [18, 28], і до сьогоднішнього дня. Це закономірно і актуально в умовах сучасного українського державотворення адже, як відзначав О. Оглоблин „Спадкоємець кращих традицій української історіографії XIX-XX в.в., Дорошенко перший з українських істориків дав науковий огляд історії України від найдавніших часів і до наших днів не тільки як процесу історичного розвитку українського народу, але і як процесу розвитку української державності” (виділено нами. - В.Г., Я.Р.) [11, с. 583584].

Як показує аналіз життя і творчості вченого з усвідомлення причетності до історії свого славного роду й народу, з глибокого пізнання українського суспільно-політичного життя і народного життя, з багатолітніх студій історії України, росло й міцніло в Дмитра Дорошенка нове, державницьке розуміння українського історичного процесу. Воно проявилось у творчому становленні його нової історичної школи й популяризації її ідей в університетських курсах і семінарах, в наукових доповідях, численних наукових творах. Виходячи із класифікації відомого історика й політолога Івана Лисяка-Рудницького, у міжвоєнний період вчений став одним із авторитетних представників вітчизняного політичного консерватизму [5, 224225].

Стара народницька схема української історії найбільш яскраво і явно наповнилася новим і багатим змістом, коли під пером Д. Дорошенка з'явився досить осяжний «*Нарис історії України*» [8] від найдавніших часів до національно-визвольної революції 1917 року, зроблений на багатій джерельній основі і втілений у чітку наукову форму. Історія державності України для Дмитра Дорошенка починалася не з Хмельниччини, а з України- Русі. Вже розглядаючи питання походження Русі і ролі варягів у становленні її державності, вчений чітко визначає етнічну належність цього утворення: „Так постала у Києві

українсько-руська держава” [8, 41]. Відповідно Галицько-Волинське князівство він характеризує як другу велику державу на українській землі, збудовану українськими руками [8, 94]. Навіть за правління литовських князів, аргументовано доводить Д. Дорошенко: „Столиця Вільно в XIV в. була властиво столицею не литовської, а литовсько-руської держави” [8, 104]. Тобто, на відміну від деяких сучасних українських політиків і вчених мужів, історик Дорошенко виявляє ті існуючі ознаки української державності, іноді латентної, які існували протягом століть: і в княжі, і в козацькі часи, і в ХХ ст. Навіть в історії ХІХ ст. століттях, там, де інші сумнівалися у питанні чи державним є український народ, він бачив не лише потік національно-культурного розвитку, етнографічну стихію, а широку й повноводну течію економічного, політичного й культурного життя великого народу, який є носієм ідеї природного права нації на самовизначення.

Характерно, що навіть після поразки українських державницьких змагань 1917-1920 рр., коли в широких колах національно-свідомого українства панували настрої розгубленості і розпачу, Дорошенко як глибокий історик і досвідчений політик, бачить здобутки революції і державницькі перспективи України. Він переконаний: „Велика національна катастрофа 1919-1920 років, гіркий жаль за невикористаними можливостями, за втраченою самостійністю, тяжкий біль і розчарування ще більше укріпили українське національне почуття, а ідею самостійної незалежної української держави зробили ідеалом і життєвим заповітом” [8, 14].

Як відзначено сучасним історіографом, особливість цієї праці Дмитра Дорошенка полягала в тому, що, на відміну від більшості праць радянських авторів, „вона була максимально наближеною за стилем і структурою викладу матеріалу до тогочасних праць західних істориків” [9, 276]. Історичний вишкіл вченого і вимоги часу виявилися в тому, що кожен розділ „Нарису” розпочинався з короткого, але змістовного огляду історичних джерел та здобутків історіографії відповідної теми. Загалом за науково-теоретичним значенням „Нарис історії України” істотно просував і структурував вітчизняну історичну думку 1920-х рр., що дає підстави погодитися з його високою оцінкою О. Оглоблиним: „Українська історіографія має повне право вважати цей твір Дмитра Дорошенка за одне з великих своїх досягнень, значення якого далеко виходить за межі його доби” [12, 28].

Чи не найбільш показовим зразком державницьких переконань Дмитра Івановича є його досить осяжний „*Огляд української історіографії*”, в основу якого професором покладено конспект його лекційного курсу, прочитаного в УВУ. Характерно, що у підзаголовку видання значиться „Державна школа: Історія. Політологія. Право.” У листі в УВУ від 19 січня 1921 р. Дмитро Іванович подав концепцію свого майбутнього курсу з історіографії: „... це не мав би бути зовсім сухий виказ виданнів і дат, іменнів, я мав на увазі паралельно вияснити розвиток національної самосвідомості, що справді йшла на Україні в парі із пізнанням свого минулого і піддержання ним історичних традицій” [15, ХХ]. Тобто і в історіографічних студіях, як і у власне історичних, вчений знаходить місце для прослідкування національно-державницької лінії.

Загальний державницький концептуальний підхід, застосований Д.

Дорошенком для аналізу вітчизняного історіографічного надбання підтверджується на прикладі окремих об'єктів дослідження. Одним із таких об'єктів є твір виразного державницького звучання „Історія Русів”, твір, який мав великий вплив на формування суспільних поглядів на українське минуле в патріотичному дусі. Дорошенко застосував комплексний історіографічний і джерелознавчий аналіз для встановлення авторства „Історії Русів” і дійшов висновку, що ним був Григорій Пол етика. Адже: „ Порівнявши аргументи, звороти, мову всіх цих „записок” з „И. Русовъ”, зникають сумніви, що автором і тих і другої була одна й та сама особа, зрозумілою стає й сама мета - дати історію України в освітленню державно-національної ідеології” [6, 50]. Така розлога цитата дає нам уявлення про ідейні позиції і наукові методи історіографічного дослідження Д. Дорошенка, які дозволили йому об'єктивно визначити і вірогідність авторства „Історії Русів” і домінуючу історичну концепцію твору.

Дмитро Дорошенко зазначає, що „українська історіографія ХІХ століття дуже скептично поставилась до гетьманського періода нашої історії... і признала Гетьманщину „спорохнілим деревом”, котре само мусіло завалитись, підточене своїми внутрішніми болячками” [6, с. 43-44]. Історик не ідеалізує Гетьманщину і її старшинську еліту, але закликає до підходу у висвітленні минулого з позицій наукового історизму: „Але неправильно було б і не згідно з наукою судити козацьку старшину ХVІІІ віку з погляду сучасних понять, прикладаючи до неї мірку пізніших відносин. Українська історіографія нових часів тим власне й погрішила проти історично-наукової правди, що ігнорувала або маловажила і оборону козацькою старшиною української автономії, і береження нею національно-історичної традиції...” [6, с. 44]. Так само критикує Д. Дорошенко історичну концепцію Михайла Грушевського, у якого „державницькі устремління стоять на другому плані супроти устремлень народних мас досягти максимуму задоволення своїх соціально-економічних інтересів” [6, с. 130]. На його думку „в приложенні до напрямкових ідей української національної політики „Історія України-Руси” якраз і не могла відіграти скільки-небудь провідної ролі власне через брак у її визнання ваги своєї державності” [6, с. 130]. Незважаючи на позитивізм і народництво М. Грушевського, нам важко цілком погодитися з такою оцінкою Д. Дорошенком „Історії України-Руси”, яка є не лише фундаментально-науковим звершенням, а створила глибоке ідейно-теоретичне підґрунтя власне української національної ідеї, а відповідно, й державницької ідеї.

На противагу народницькій історіографії Дмитро Дорошенко високо оцінює дослідження В'ячеслава Липинського "Україна на переломі 1657/1659. Замітки до історії українського державного будівництва в ХVІІ ст.", яке, на думку Д. Дорошенка, перейняте "тим духом свідомості й ясності національно-державних стремлень українських, якого так бракувало новій українській історіографії, що розвивалась від часів Костомарова й Антоновича під впливом трьох чинників: "ідеології державності російської, ідеології державності польської і національно-культурної і недержавної ідеології української" [6, с. 211-212]. Водночас, зберігаючи стрункість своєї історичної концепції, Дорошенко простежує тяглість української національно-історичної традиції від давнини до ХХ століття і дає урок історикам і політикам: „Одже тепер, коли воскресла знову

ідея самостійної української держави і навіть на короткий час була здійснювана в 1918 році, — як що хто хоче нав'язати до нових часів перервану історичну традицію, то мусить звернутись таки до українських патріотів кінця XVIII й початку XIX століття, що зберегли нам пам'ять про славу старовину й саму думку про українців, як про народ „вільний і нікому непідлеглий” [6, 45].

Взагалі, праця Дмитра Дорошенка „Огляд української історіографії”, попри всі її недоліки, зумовлені, як визнавав автор, переважно браком джерел і відсутністю нормальних умов для праці [15, с. XXVII], отримала високу оцінку фахівців як така, де „По-суті, вперше українська історіографія виокремлювалася з контексту російської та польської історичної науки, давалася наукова періодизація її розвитку від найдавніших часів до початку XX ст.” [9, с. 276-277], де, зрештою, повною мірою виявилася методологічна оснащеність, багатство історичного й історіографічного інструментарію історика.

Класичним зразком аналітичних історичних мемуарів є праця Д. Дорошенка „*Мої спогади про недавнє минуле. 1914-20*”. Як відзначає авторитетний фахівець з історіографії Я. Калакура, Дмитро Дорошенко „... один з перших створив аналітичні спомини про події періоду Першої світової війни та Української революції, у яких виклав своє бачення історії цих років” [9, 276]. У „Спогадах” автор уникає розлогих теоретичних міркувань, надаючи першочергову увагу конкретним подіям і їх обставинам, зокрема, під час свого перебування в Чернігові. Проте і в цій роботі історик знаходить місце для справедливої критики політики Центральної Ради, передусім у питаннях військового будівництва, засуджує вузько класову та особисту, як до конкурента на владу, упередженість лідерів УЦР щодо генерала П. Скоропадського, навмисну дискредитацію його військового формування. Д. Дорошенко, як далекоглядний політик-державник виступає за залучення до національно-державної роботи „дуже цікавого національного руху серед українських мас” [7, №1, с. 138] - Українського вільного козацтва і вважає помилковим нехтування діями УНР таким потужним народним формуванням з історичними витоками.

Отже не прикрашуючи історичну постать Дмитра Івановича Дорошенка, деякі оцінки подій яким, безумовно і природно, мають суб'єктивний характер, ми цілком поділяємо думку, що він „був історик з Божої ласки” [12]. Виховання у високій любові до рідного краю і відчуття зв'язку поколінь, непересічний талант науковця, величезна ерудиція і працездатність в історичному пошуку - ці якості особистості Дмитра Дорошенка зумовили формування його національно-державницького світогляду, які проявилися у його блискучих лекціях і публіцистиці, і класичних наукових працях і активній політичній позиції. Він мав великий вплив на національно-громадське життя та наукове середовище у першій половині XX століття. „Ледве-чи хто з сучасників Дорошенка був більше покликаний завершити те велике діло, яке було основним завданням тогочасної української історіографії й якого вона не могла виконати в умовах поневоленої Батьківщини” [12].

Видатний історик і політик Дмитро Дорошенко за багатством і цінністю своєї інтелектуальної спадщини, за глибиною обґрунтування завжди актуальної національно-державницької концепції вітчизняної історії і сьогодні по праву

займає одне з провідних місць у вітчизняній політичній історії та історичній науці. Відтак залишається широкий простір для подальших студій і осмислення ідей видатного українського історика і політика, які залишаються актуальними для сучасної розбудови України.

Джерела та література

1. Винар Л. Дмитро Дорошенко - видатний дослідник української історіографії та бібліографії. *Український історик*. 1982-1983. №3/4 (75/76). С.44-58.
2. Гамрецький Ю. М. Про „Спомини” Д. І. Дорошенка. *Український історичний журнал*. 1992. №6. С. 130-131.
3. Грушевський М. С. Спомини. Київ. 1989. №8. С.128-135.
4. Довідник з історії України (А-Я): Посібн. для серед. загальноосв. навч. закл. / за ред. І. Підкови Д. Шуста. 2-ге вид., доопр. і доповн. К.: Генеза, 2001. 1136 с.
5. Джерела української гуманітарної думки. Науково-просвітня книга. Київ-Мелітополь-Москва: Словянський діалог, 2002. 388 с.
6. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. К.: Українознавство. К., 1996. 256 с.
7. Дорошенко Дмитро. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1918). *Український історичний журнал*. 1992. №№6, 7-8, 9, 12; 1993. №№1, 2-3.
8. Дорошенко Дмитро. Нарис історії України. Том I-II. 2-ге видання. - Мюнхен: Дніпрова хвиля; К.: Глобус, 1991. Т.І.
9. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. 496 с.
10. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII - початок XX століття). К: Генеза, 2000. 256 с.
11. Оглоблин О. Дорошенко Дмитро. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Гол. ред. В. Кубійович. Том 2. Львів:НТШ, 1993. С.583- 584.
12. Оглоблин Олександр. Передмова. *Дорошенко Дмитро. Нарис історії України*. Том I-II. Друге видання. Мюнхен: Дніпрова хвиля; К.: Глобус, 1991. - Т.І.
13. Пасеченко Г. В. І.І.Колесник. Українська історіографія (XVIII - початок XX століття). - К., Генеза. - 2000. - 256 с.// Український історичний журнал. - 2002. - №6. - С.114-119.
14. Пеленський Я. Українська державна школа. *Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право*. К.: Українознавство, 1996. С.У-УП.
15. Пінчук Ю, Гриневиц Л. Дмитро Дорошенко та його твір „Огляд української історіографії”. *Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право*. К.: Українознавство, 1996. ІХ-XXX.
16. Полонська-Василенко Наталія. Дмитро Дорошенко. *Український літопис*. Мюнхен, 1953. Ч.1.
17. Ульяновський Василь. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко -

Моргун: сторінками життєпису. *Полонська-Василенко Наталія. Історія України. У двох томах. 4-те видання, стереотипне. Том 1. К.: Либідь, 2002. С.У-БХХХУІІІ.*

18. Ясь Олексій. Історична доба у світлі наукової дискусії української еміграції другої половини 40-х років ХХ століття (Б. Крупницький, В. Петров). *Молода нація. Альманах. №2(23). К.: Смолоскип, 2002. С.24-39.*

ЗМІСТ

Олег Баган БІЛОРУСЬКО-УКРАЇНСЬКІ «БОЇ ЗА ІСТОРІЮ».....	3
Софія Гагаріна ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ ЕЛЛІНІЗМУ В ІСТОРІЇ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ..	
13 Гудзь Віктор, Романенко Яна ПОЛІТИЧНИЙ ШЛЯХ ТА ДЕРЖАВНИЦЬКА ІСТОРІОСОФІЯ ДМИТРА ДОРОШЕНКА.....	17
Надія Дорош ВПЛИВ ЕПІДЕМІЇ ЧУМИ 1346-1353 РР. НА ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	28
Аліна Духно АГРАРНІ ВІДНОСИНИ У МЕНОНІТСЬКИХ КОЛОНІСТОВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.....	34
Володимир Кардашов ІДЕАЛ ПРОВІДНОЇ ВЕРСТВИ УКРАЇНИ І ЇЇ ДУХОВНОГО ПРОСТОРУ	37
Димитър Маринов КРАТКА ІСТОРІЯТА НА СЕЛИЩНИТЕ ИМЕНА ГЮНЕВКА И ПРЕСЛАВ В ТАВРИЯ.....	42
Яна Мартянова УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ У ЧСР МІЖВОЄННОЇ ДОБИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ. 46	
Юлія Назарук РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА СКОРОПИСА-ЙОЛТУХОВСЬКОГО У РОЗГОРТАННІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	56
Марина Ніколова ЕКОНОМІЧНА СТРУКТУРА НІМЕЦЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРИШИБСЬКОГО ОКРУГУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	65
Аліна Новікова ІСТОРІЯ УТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРІКО- АРХЕОЛОГІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ДАВНЯ ОЛЬВІЯ»	70
Микола Окса ПИТОМЕННІ УРОКИ ДМИТРА ДОНЦОВА ДЛЯ СУЧАСНОЇ «НОВОЇ	

АМЕРИКИ»	72
Віктор Попович, Олександр Ситник УКРАЇНЦІ В РАДЯНСЬКІЙ ТОТАЛІТАРНІЙ ДЕРЖАВІ: ДОЛЯ ОЛЕКСІЯ БЕРЕСТА.....	82
Олександр Правосуд ПРАВОВІ ЗАСАДИ АКРЕДИТАЦІЇ ВНЗ ВІДПОВІДНО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ» 2014 РОКУ	88
Марія Руденко ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ МЕНОНІТСЬКИХ КОЛОНІЙ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ	96
Юлія Серета, Владислав Шелестюк ПРОЦЕС ЗАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ ТАВРІЇ В ПЕРІОД XIV-XV СТОЛІТЬ	100
Костянтин Сізарєв СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ МОСКОВСЬКОЇ ЕКСПАНСІОНІСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО КРИМСЬКОГО ХАНСТВА (XVI-XVII СТОЛІТТЯ).....	107
Оксана Солодченко ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ ТА ЇХ РОЛЬ В ІСТОРІЇ ХРИСТІАНСТВА...	
113 Мілана Срібняк ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-САНІТАРНОЇ МІСІЇ В АВСТРІЇ ТА УГОРЩИНІ, КІНЕЦЬ 1918 - 1920 РР. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЦДАВО УКРАЇНИ).....	117

СПИСОК АВТОРІВ

Баган Олег - кандидат філологічних наук, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Газаріна Софія - студентка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Гудзь Віктор - доктор історичних наук, доцент Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Дорош Надія - студентка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Духно Аліна - студентка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Кардашов Володимир Миколайович - доктор філософії в педагогіці, професор кафедри «Дизайн» НУ «Запорізька Політехніка».

Маринов Димитр - доктор філософії (Болгарія).

Мартьянова Яна - студентка, Київський університет імені Бориса Грінченка.

Назарук Юлія - кандидат історичних наук, ВСП Мелітопольський коледж Таврійського державного агротехнологічного університету.

Ніколова Марина - магістерка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Новікова Аліна - студентка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Окса Микола - кандидат педагогічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Попович Віктор - історик, вчитель історії (Ужгород).

Романенко Яна - кандидат історичних наук, старший викладач Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Руденко Марія - магістерка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Середа Юлія - асистент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Ситник Олександр - доктор історичних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Сізарев Костянтин - аспірант, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Солодченко Оксана - студентка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Срібняк Мілана - магістерка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Шелестюк Владислав - студент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

Наукове видання

**Історичний збірник
Мелітопольського державного педагогічного університету імені
Богдана Хмельницького**

Випуск 7-8

Матеріали друкуються в авторській редакції

Підписано до друку 04.04.2019 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 7,5.
Наклад 300 прим. Зам. № 3042

Видано та надруковано ФО-П Однорог Т.В.
72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а
Тел. (098) 243 96 51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477